

**a | b | c | d | e | f | g | h | i/j | k | l | m | n | o | p | q | r | s | t | u | v | w | z | Nederlands Metriek Stelsel**

<b>aam, haam, (h)ame</b> < m.lat. (h)ama, (wijn)vat	<i>inh maat nw</i> , speciaal voor wijn en olie: 1/6 vat of voeder, 4 anker; ca 150 l
<b>aas</b> < lat. ae, een munteenheid	gew: kleinste handelsgewicht, 1/10240 pond, 1/32 engels; afhankelijk van het pond variërend van 0.046 g tot 0.048 g
<b>achel, achte(e)l, achtendeel, achteling</b> rangtelwoord <i>achte</i> , dus: achtste deel	<i>inh maat drw</i> , speciaal voor graan: vooral in gebruik in Zeeland en Zuidholland, maar b.v. ook in Alkmaar; vanouds gaan er twee achel in een zak en 32 achel in een hoed; waar het hoed verdrongen werd, kreeg de achel ook wel de betekenis van 1/8 zak; op enige plaatsen synoniem voor schepel; tegenwoordig nog plaatselijk in gebruik voor 1/8 hl nw of drw
<b>akker</b>	1) <i>lm</i> : zuidwesthoek van Drenthe en Kop van Overijssel: ca 7 m 2) <i>vlm</i> : a) zuidwesthoek van Drenthe: ca. 0.05 ha b) Harkstede en Kolham (Gr): 4 gras, 2.1 ha c) bij enige 18e-eeuwse auteurs gebruikt als synoniem voor gemet
<b>amersade</b>	zie <b>emmer</b>
<b>anker</b> < fr. <i>ancre</i> , < m.lat. <i>ancheria</i> , tonnetje	<i>inh maat nw</i> : a) speciaal voor wijn: 1/4 aam b) vismaat: ca 50 kg; tegenwoordig nog op visafslag van Urk; anker ansjovis = 30 kg
<b>ans</b>	zie <b>eins</b>
<b>are</b> fr. nieuwvorming op grond van lat. <i>area</i> , oppervlak	<i>vlm</i> : eenheid van oppervlaktemaat in Metriek Stelsel: 100 m <sup>2</sup> afgekort: a
<b>atto</b> < deens <i>atten</i> , achttien	aanduiding voor 10 <sup>-18</sup> eenheid (triljoenste deel) in Metriek Stelsel afgekort: a
<b>augustijn</b>	zie <b>cicero</b>

<b>baduit, beduit</b> afleiding van <i>duit</i> , een geldstuk, is mogelijk maar niet zeker	<i>inh maat nw</i> in westelijk Noord-Brabant: ¼ kan, ca 0.4 l
<b>bak</b>	1) <i>grm</i> : prov. Groningen: ¼ mud, 4 spint; later ook wel ¼ hl 2) <i>vlm</i> : Westerwolde: ¼ mud, 1/8 deimt 3) <i>turfmaat</i> : stad Groningen: ca 3000 l
<b>balie</b> < fr. <i>baille</i> , (draag)-kuip, < lat. <i>bajulus</i> , (drager)	<i>inh maat nw</i> en <i>drw</i> : b.v. Edam: ½ ton (kalk)
<b>band</b>	aanduiding van dikte v.e. bos riet, spec. in kop van Overijssel; brede/dikke/dubbele band: omtrek van 33 cm smalle/dunne/enkele band: omtrek van 24 cm
<b>bar</b> fr. nieuwvorming op grond van gr. βάρος, zwaarte, gewicht	aanvankelijke eenheid van gewicht in Metriek Stelsel, t.w. gew van 1 m <sup>3</sup> zuiver water bij 0° C = 1000 kg; als zodanig vrij spoedig vervangen door gram; thans alleen nog in gebruik als eenheid van atmosferische druk
<b>beduit</b>	zie <b>baduit</b>
<b>beestenwei(ens)</b>	zie <b>koewei</b>
<b>bekken</b> < vulg.lat. <i>baccinum</i> , schaal	steenkolmaat te Hoorn: 38.5 l
<b>bier(tje)</b> mogelijk oorspronkelijk een	<i>inh maat nw</i> : a) biermaat 17e eeuw, vermoedelijk ca 1 l

mogelijk oorspronkelijk een (geschonken) portie bier	b) melkmaat in Noord-Holland; b.v. in Edam: 1.14 l
<b>bisschopsroede</b> vermoedelijk genoemd naar Bisschop van Utrecht	<i>lm</i> : speciaal voor dijkwerken in Utrecht en Zuid-Holland; ook Lekkendijkse roede genoemd; zie onder Lekkendijk
<b>bol</b>	<i>inh maat nw</i> : in prov. Utrecht: ½ vaan, 2 mengel = 1.7 l
<b>boot, bote</b> < oudfr. <i>bote</i> , < lat. <i>*buttis</i> , < gr. βυτις, vat; cf. fr. <i>botte</i> , <i>boute</i>	1) <i>inh maat nw</i> : vat voor westelijke en zuidelijke wijnen en andere produkten (krenten e.d.); afhankelijk van wijnsoort 425 tot 500 l; vaak gelijkgesteld met één pijp of twee okshoofden; b.v.: Cadix-boot: 108 gallons = 486 l Port-boot: 110 gallons = 495 l 2) <i>grm</i> in Zuid-Nederland: ca. 50 l
<b>breeddoekse el</b>	zie <b>el</b>
<b>botjesmaat</b> naar <i>botje</i> (fries <i>botsen</i> ), muntstuk van halve stuiver	<i>grm</i> in Leeuwarden: ¼ stedemaat = 0.32 l
<b>bottel</b> < fr. <i>bouteille</i> , fles, < lat. <i>butticula</i> , tonnetje	zie <b>fles</b>
<b>buete</b>	zie <b>but</b>
<b>buitelaartje</b> makkelijk te kantelen (boter)vaatje	<i>vat en inh maat</i> voor boter te Delft: ¼ kinnetje = 9.36 kg
<b>bundel, bendel</b>	<i>gew</i> voor vlas te Groningen: 4 pop, ca. 3.2 kg
<b>bunder</b> < m.lat. <i>bunnarium</i> of <i>bonnarium</i> , < gall. <i>*bunna</i> , grond; of: fr. <i>bonnier</i>	<i>vlm</i> : a) vooral in Zuid-Nederland, meest 40, soms 20 (Heugum, Hoensbroek) of 450 (Midden-Limburg) ☒ roede; op veel plaatsen bestond een vaste verhouding: 2 bunder = 3 morgen, welke later verloren is gegaan b) Nederlands Metriek Stelsel: synoniem voor hectare; de term is officieel afgeschaft bij de IJkwet van 1937
<b>but, buete</b> vermoedelijk verwant met <b>boot</b> (zie aldaar)	<i>inh maat nw</i> : volgens 18e eeuwse opgave een maat waarmee de inhoud van vaten officieel werd vastgesteld in de provincie Utrecht; volgens opgaven uit Gooiland en Amstelland bevatte deze maat 13 à 14 duim, dus waarschijnlijk ca 0.2 l

<b>cade</b> fr. nieuwvorming op grond van lat. <i>cadus</i> < gr. χαδος, kruik, pot	aanvankelijk eenheid van inhoudsmaat in Metriek Stelsel: = 1 m <sup>3</sup> vrij spoedig vervangen als eenheid door de liter
<b>centenaar</b> < m.lat. <i>centenarius</i> , een honderdtal bevattend	<i>gew</i> : een z.g. grofgewicht van 100 pond (te A'dam: = 49.5 kg); na 1820: niet-officiële term voor 100 kg
<b>centi-</b> fr. nieuwgevormd voorvoegsel op grond van lat. <i>centum</i> , honderd	aanduiding voor 1/100 eenheid in Metriek Stelsel afgekort: c
<b>cicero of augustijn</b> cicero: naar het type drukletter gebruikt bij de eerste druk van het werk van Cicero in Rome (1458)	<i>lm</i> in gebruik bij drukwerk: 1/72 voet thans:                   cicero = 4.5 mm (= 12) punt = 0.374 mm

<b>dagmaaiens</b>	zie <b>dagwerk 1)</b>
<b>dagmaal</b>	

<b>maal</b> in de betekenis van tijd, tijdstip; vergelijk: <i>etmaal</i>	zie <b>dagwand</b>
<b>dagmad</b>	zie <b>deimt</b>
<b>dagwand, dagmaal, -maat</b> dagwant, van m.ned. wenden of winnen, omploegen of bewerken van land; oorspronkelijk dus een stuk land dat men in één dag kon bewerken	<i>v/m</i> : Meiereij van 's-Hertogenbosch: ¼ bunder, 100 ☒ roede
<b>dagwerk</b> in de veenderij te verstaan als de dagproductie van een ploeg van 6 man	1) <i>v/m</i> (ook <i>dagmaat</i> ): Drenthe: 400 ☒ Groningse roede of 306 ☒ Steenwijker roede = 0,67 ha Twente in 17e en 18e eeuw: 400 ☒ Rijnlandse roede - 0.56 ha  2) <i>veenmaat</i> in Drenthe, meest 40 veenstok à 9 voet = 106 m; ook gebruikt, b.v. te Gieten en Borger, als eenheid voor turf: dagwerk = 22 veenroeden à 28 turven, breed 16 turven = ca. 10.000 turven
<b>daker, deker</b> zeer vroege ontlening < lat. <i>decuria</i> , in speciale betekenis van een tential huden	tiental, speciaal voor huden een last huden werd ook vaak gelijkgesteld aan 20, soms aan 12 deker
<b>dammat, dammet</b>	zie <b>dagmaat</b>
<b>deca-</b>	zie <b>deka-</b>
<b>deci-</b> fr. nieuwgevormd voorvoegsel op grond van lat. <i>decem</i> , tien	aanduiding voor 1/10 eenheid in Metriek Stelsel afgekort: d
<b>deimt, deimpt, deimat</b> fries <i>dei</i> , dag + <i>mad</i> , mat, weide; mogelijk zoveel land als iemand in één dag maaien kon	<i>v/m</i> : provincie Groningen: het deimt bevatte van plaats tot plaats een verschillend aantal roeden; in het Wold-Oldambt een onderscheid tussen een <i>schatdeimt</i> van 0.59 ha en een (gewoon) <i>deimt</i> van 0.80 ha; in het Klei-Oldambt een koopdeimt van 0.50 ha; in Farmsum nog een <i>herendeimt</i> van 0.44 ha Waterland en omgeving (ook mad genoemd): 2/3 morgen, 400 ☒ roeden
<b>deka-, deca-</b> gr. δεκα, tien	aanduiding voor 10 eenheden in Metriek Stelsel afgekort: da
<b>deker</b>	zie <b>daker</b>
<b>deuske</b> fr. deux, twee; te weten: twee azen	gew: onderdeel Troois pond: 1/2560 pond, 2 aas
<b>drachme, dragma</b> < gr. δραχμη, een munt en gewicht (letterlijk: handvol)	<i>medicinaal gew</i> : 1/96 pond; in A'dam: 3.845 g; na 1820 als Nederlands medicinaal gewicht: 3.906 g
<b>duim</b> oorspronkelijk natuurmaat: breedte van een menselijke duim	<i>lm</i> : a) 1/10, 1/11 of 1/12 voet; ca 2.5 cm b) Nederlands Metriek Stelsel: 1 cm
<b>eins, einze, ans</b> < lat. <i>uncia</i> , twaafde deel, ons	<i>v/m</i> in Friesland: 1/12 pondmaat, 0.03 ha

<b>el, elle</b> oorspronkelijk natuurmaat: lengte van (onder)arm	<i>lm</i> : a) speciaal voor textiel: ca. 0.70 m; in 1725 kreeg de el van 's-Gravenhage (= 0.694 m) als 's Lands el een nationale status bij de heffing van de accijnzen; in oostelijk Gelderland bestond een onderscheid tussen de <i>breeddoekse</i> of <i>grote el</i> en de <i>smaldoekse</i> of <i>kleine el</i> (zie onder: Bredevoort); b) na 1820 in Nederlands Metriek Stelsel: 1 m
<b>emmer</b> m.ned. emmer, amber < romaans *ambora < lat. amphora < gr. αμ(φ)ι φορευς, vat met 2 handvaten	<i>inh maat nw</i> en <i>drw</i> : vaak gelijkgesteld met ¼ vat of 1/5 aam; als algemene maat reeds vroeg verdwenen, maar nog lang in gebruik als speciale watermaat, o.a. in A'dam: ½ gang = 14.7 l; als <i>vlm</i> in Groningen en Drenthe: <i>em(m)ersade</i> , <i>amersade</i> : reeds vroeg verdwenen; wrsch. 1/6 gras = ca 0.066 ha
<b>engels, ingels</b> gewicht oorspronkelijk uit Engeland afkomstig; ook esterling genoemd, < eng. ( <i>penny</i> ) <i>sterling</i>	gew: 1/320 pond, 1/20 ons

<b>feem</b> bargoens voor hand	zie <b>span</b>
<b>femto</b> < deens, noors <i>femten</i> , vijftien	aanduiding voor 10 <sup>-15</sup> eenheid (miljardste deel) in Metriek Stelsel; afgekort: f
<b>firtel</b>	zie <b>viertel</b>
<b>flapkan</b>	zie <b>kan</b>
<b>fles, bottel</b>	<i>inh maat nw</i> , speciaal voor wijn; waar de fles of bottel tot vaste inhoudsmaat werd, meest ca 0.8 l; in A'dam: 44 fles op een anker: fles = 0.88 l
<b>fuite</b>	<i>inh maat nw</i> in Elburg: 5 kan

<b>garde, gaarde, geerde</b> [fries: <b>ierde</b> , jeerde, zie aldaar] oorspronkelijke betekenis: tak, stok; verg. <i>roede</i>	<i>lm</i> : synoniem voor <i>roede</i> , b.v. Schieland en Hof van Delft; dat gaarde ooit 1½ <i>roede</i> zou hebben betekend, berust op een misverstand; <i>vlm</i> : a) synoniem voor ☒ <i>roede</i> b) 1/6 morgen: Zuid-Holland: synoniem voor een hond noordelijke Veluwe: synoniem voor <i>voeder</i> : ½ gras, 1/6 morgen
<b>gang</b> zoveel men in één gang of éénmaal lopen vervoeren kon	een onvaste aanduiding voor twee emmers; later een vaste watermaat, o.a. te A'dam: 2 emmer = 29.4 l
<b>gee, giede</b> mogelijk verwant met <i>geden</i> , wieden	<i>vlm</i> in westelijk Overijssel: 1/6 morgen
<b>geerde</b>	zie <b>gaarde</b>
<b>geers</b>	zie <b>gras</b>
<b>geslacht(er)</b>	zie <b>klafter</b>
<b>gemet, ymet, met, gemat, gemeet</b> = maat; oorspronkelijk ook inhoudsmaat	<i>vlm</i> : zeer gebruikelijke landmaat in Zeeland en Zuid-Holland: 300 ☒ roeden, ½ morgen Noordwestbrabant: 1/3 bunder
<b>gie(de)</b>	zie <b>gee</b>

<b>giga-</b> < gr. γίγας, reus	aanduiding voor 10 <sup>9</sup> (miljard) eenheden in Metriek Stelsel; afgekort: G
<b>gram</b> < fr. nieuwvorming <i>gramme</i> , op grond van lat. <i>gramma</i> < gr. γράμμα een klein gewicht	eenheid van gewicht in Metriek Stelsel, t.w. gewicht van 1 cm <sup>3</sup> water bij hoogste dichtheid
<b>gras, gres, gros, gars, geers</b> oorspronkelijk: hoeveelheid land nodig om één koe te voeden	<i>v/m</i> : speciaal voor weiland: a) Groningen (gras): 160, 240, 300 of 360 ☒ roeden b) Noord-Holland (geere): 1/3 morgen, 12 snees c) noordelijke Veluwe: 1/3 morgen, 2 gaarde
<b>grave, gravet</b> fr. nieuwvorming op grond van lat. <i>gravis</i> , zwaar	aanvankelijke eenheden van gewicht in Metriek Stelsel, resp. het gewicht van 1 dm <sup>3</sup> en 1 cm <sup>3</sup> gedistilleerd water bij grootste dichtheid; spoedig vervangen door (-)gram
<b>grein</b> < fr. <i>grain</i> , < lat. <i>granum</i> , graankorrel	1) gew: a) medicinaal gewicht: 1/5760 med. pond, 1/20 scrupel b) diamantgewicht (ook wel in de parelhandel gebruikt): ¼ karaat, ca 0.051 g c) ('Hollands grein'): bij enige auteurs synoniem voor aas 2) eenheid bij de vaststelling van gehalte: goud: verdeeld in 24 karaat à 12 grein zilver: verdeeld in 12 penning à 24 grein
<b>gres, gros</b>	zie <b>gras</b>

<b>haid, haed</b> = hoofd ('caput')	<i>v/m</i> in Friesland: ½ pondemaat, 0.18 ha voor zuidwesthoek van Friesland echter opgaven van <i>haid</i> = 3/4 pondemaat
<b>halfje</b>	<i>inh maat nw</i> en <i>drw</i> , zeer verbreid en van plaats tot plaats verschillend: b.v. Deventer: ½ potje, 1/32 kan Nijmegen: ½ mengel, ¼ kan
<b>halfkopmaat (Friese-)</b>	<i>grm</i> op het platteland van Friesland: 1/256 lopen
<b>halfmaat</b>	<i>grm</i> : a) (Friese-) op het platteland van Friesland: 1/64 lopenj (= Leeuwarder stedemaat) b) (= halfstedemaat): Leeuwarden: ½ stedemaat, 1/128 lopen
<b>halfvandel</b> = half vierendeel	<i>grm</i> in Friesland: 1/8 lopen
<b>halster</b> = half sester	<i>grm</i> , in Vlaanderen zeer verbreid, maar ook b.v. in Breda: ½ sester, 2 viertel
<b>hamelvoet, hamervoet</b> de betekenis van hamer/hamel in deze benaming is onbekend; een afleiding van 'Hamburgs', zoals enigen willen, is onwaarschijnlijk	<i>lm</i> , vóór 1500 verspreid voorkomend; vermoedelijk verschilde deze voet niet veel van andere voetmaten
<b>hekto-, hecto-</b> fr. nieuwgevormd voorvoegsel, op grond van gr. ἑκᾶτου, honderd	aanduiding voor honderd eenheden in Metriek Stelsel afgekort: h
<b>herendeimt</b>	zie <b>deimt</b>
<b>herenmud</b>	zie <b>mud, v/m</b>
<b>hoed, hoet, hoot</b> gezien de grootte van het hoed is een direct verband met het kledingstuk 'hoed' zoals enige woordenboeken willen, hoogst	<i>inh maat drw</i> , speciaal voor graan, kalk en steenkool a) Zuid-Holland en Zeeland: <i>grm</i> van 32 schel of schepel; Dordrecht: 3 hoeden op een A'dams last: hoed = 1003 l b) Zeeuws Vlaanderen: een veel kleinere maat van ca 200 l c) tot in de 19e eeuw hebben zich gehandhaafd een hoed voor

<b>onwaarschijnlijk</b>	steenkool van 1172 l (o.a. te A'dam) en een kalkhoed van ca 970 l
<b>hoeve, hove</b> [lat.: mansus]	eenheid van landbezit, variërend van 16 tot 32 morgen in het Utrechts-Hollandse ontginningsgebied onderscheidde men hoeven van 6 of 12 <i>voorling</i> diep, d.i. resp. ca 16 of 32 morgen
<b>hond, hont</b> verkorting van honderd (eenheden)	1) <i>vlm</i> : zeer verspreide landmaat van 100 ☒ roeden en meest 1/6 morgen; b.v. te Eten (NB) echter 1/5 morgen 2) <i>inh maat drw</i> zie <b>honderd 2)</b>
<b>honderd</b>	1) <i>vlm</i> op enige plaatsen in Groningen; groot honderd: 300 ☒ roede = ca 0.70 ha (Gorecht, Kantens, Stitswerd) klein honderd (ca 0.30 ha): 200 ☒ roede (Gorecht) of 240 ☒ roeden (Uithuizermeden, Zeerijp); ook het uit Tenpost opgegeven 'groothonderd' van 160 ☒ roede is waarschijnlijk een klein honderd geweest overigens als <i>vlm</i> : zie <b>hond</b> 2) <i>inh maat drw</i> , speciaal voor zout; oudtijds ook voor gaan: <i>grm</i> in tol van Zeeland (15e/16e eeuw): honderd riviers = 12 hoed Delfts = 13284 l honderd Zeeuws = 15 hoed Delfts = 16605 l zout: 96 tot 101 vat, 384 tot 404 maat b.v. in A'dam: 101 vat = 18584 l voor het <i>honderd Brouages</i> , waarin het Franse zout gemeten werd, rekende men 7 tot 7.5 last = ca 20000 l 3) aantal voor stukgoed, vaak onderscheiden in: <i>groot honderd</i> : 120 tot 144 stuks <i>klein honderd</i> : 96 tot 101 stuks
<b>hooimaat, hooimade</b>	<i>vlm</i> , o.a. te Bavel en Ginneken: 1/3 gemet, 1/9 bunder = 0.14 ha
<b>houtvoet, holtvoet</b> een voet waarmee hout werd gemeten: geen landmaat	<i>lm</i> : Drenthe: 'holtvoet' een algemene lengtemaat, synoniem voor Groninger voet

<b>ierde, jeerde</b> (Ned: gaarde)	<i>vlm</i> in Friesland, synoniem voor penning of koningsroede: 1/240 pond(emaat) = 15.28 m <sup>2</sup>
<b>juk</b> oorspronkelijk: zoveel land als een koppel ossen (= juk) in één dag kan ploegen	<i>vlm</i> in Groningen, speciaal voor bouwland: 240, 270 of 300 ☒ roede, meest ca 0.50 ha

<b>kabel(lengte)</b> < fr. <i>câble</i> , ankertouw, < lat. <i>capulum</i> , 'vangtouw'	<i>lm</i> in scheepvaart; men gebruikte kabels van 125, 130 en 150 vadem (in Amsterdam waren deze vadems: 6 A'damse voet = 1.70 m) eind 18e eeuw was algemeen in gebruik de Bataafse kabel van 125 vadem à 5 Rijlandse voet = 1.98 m 19e eeuw: meest gelijkgesteld aan 225 m
<b>kan</b>	1) <i>inh maat nw</i> : a) meest 80 of 100, soms 112 kannen op het <b>aam</b> ; 1.4 tot 2 l; 2 mengel of 2 pint (o.a. te Breda: = potkan); in bijna geheel Friesland gebruikte men de Leeuwarder <i>ommekan</i> = 1.9 l. (de betekenis van omme- is onbekend); naar de vorm met klapdeksel kende men o.a. in Haarlem de <i>flapkan</i> ; op enige plaatsen was de kan 4 mengel: b.v. Bolsward: = 3.95 l b) eenheid van vochtmaten in Nederlands Metriek Stelsel = 1

	<p>liter</p> <p>2) <i>inh maat drw</i>, speciaal voor graan:                  Zeeland en Bergen op Zoom: 1/64 zal (ook <i>kannemaat</i> genoemd)                  Nijmegen: 1/32 schepel, 2 mengel</p>
<p><b>kantje</b>                  mogelijk een afleiding van het bijv. naamw. <i>kant</i> = niet geheel vol (gezegd van flessen en vaten)</p>	<p>ton vers ingelegde haring; pas na inkrimping en heropvulling spreekt men van <i>gepakte</i> of <i>volle ton</i>; 5 kantjes = 4 gepakte ton; tegenwoordig bevat een kantje 94 kg; kantjes worden aan land overgepakt in vaten van 100 kg</p>
<p><b>karaat, quilaat</b>                  &lt; fr. <i>curat</i> &lt; m.lat. <i>carratus</i> &lt; arabisch <i>qīrāt</i> &lt; gr. χεραιτου, hoorntje, klein gewicht in de vorm van zaadje van de Johannesbroodboom (<i>Ceratonia siliqua</i>) (cf: grein); de vorm <i>quilaat</i> is overgenomen uit portugees: <i>quilate</i> &lt; arabisch <i>qīrāt</i></p>	<p>gew in goud- en zilverhandel:                  a) A'dam: 1/150 A'dams ons = 205.9 mg; vanaf eind 18e eeuw: 1/150 Hollands Troois ons = 205.1 mg                  b) sinds 1908: metriek gewicht = 200 mg                  c) (= goudkaraat): 1/160 Troois ons = 192.3 mg                  nu veelal in gebruik als eenheid van goudgehalte, waarbij 24 karaat zuiver goud is (1000/1000); als gehalte-eenheid verdeeld in 12 grein</p>
<p><b>kardeel</b></p>	<p>zie <b>kwarteel</b></p>
<p><b>Keuls gewicht</b></p>	<p>van het eigenlijke Keulse pond of mark (= 1/2 pond) afgeleide lichte gewichten (pond van 466 - 470 g) vinden in de loop der 15e eeuw een grote verspreiding; in de 16e eeuw werden zij grotendeels vedrongen door het zwaardere Trooise gewicht (z.a.), maar bleven vooral in de detailhandel gehandhaafd, omdat verschillende benamingen (b.v. in A'dam: Brabants gew)</p>
<p><b>kilo</b>                  fr. nieuwvorming op grond van gr. χιλιοι, duizend</p>	<p>aanduiding voor 1000 eenheden in Metriek Stelsel  <i>kilo</i>: verkorte vorm voor kilogram                  afgekort: k</p>
<p><b>kilopond</b></p>	<p>zie <b>pond 1 c)</b></p>
<p><b>kinnetje, kimmetje, kin, kim</b>                  m.ned. <i>kindekijn</i> &lt; m.lat. <i>quintale</i>, één vijfde deel; het achtervoegsel -<i>tale</i> is vervangen door een ned. verkleiningsuffix</p>	<p><i>inh maat nw</i> en <i>drw</i>:                  a) boter; haring, etc.: veelal 1/4 ton                  b) fruit, aardappels, kalk, biksteen (ook vaak: <i>kinnemand</i>): 1/8 ton (b.v. A'dam)</p>
<p><b>kit</b>                  = langwerpige schenkvat</p>	<p><i>inh maat</i> voor bier in Dordrecht: Dordse kit = 19.4 l (1/16 ton); deze Dordse kit of steekan was ook op veel andere plaatsen als biermaat in gebruik</p>
<p><b>kla(f)ter, later</b>                  ontleend aan hoogduits &lt; ohd: <i>klāftra</i>, omarming, omvademing; de m.ned. vorm: <i>gelachter</i> in Limburg</p>	<p>a) <i>lm</i>: vadem, afstand tussen vingertoppen der zijwaarts gestrekte arm                  b) <i>ruimtemaat</i>, spec. houtmaat: ca. 3.5 m; omgeving Breda ook hooimaat</p>
<p><b>koegang</b>                  zie <b>koewei</b></p>	<p>a) vroeg verdwenen <i>vlm</i> = 0.735 ha                  b) overigens onvaste exploitatiemaat, die op enige plaatsen echter een vaste verhouding tot andere maten kreeg (b.v. Overijssel: = 1/3 morgen)</p>
<p><b>koegras</b></p>	<p>zie <b>gras</b></p>
<p><b>koehooi</b>                  hoeveelheid hooi benodigd voor één koe</p>	<p>Noord-Holland: 14 voet lang, 7 voet hoog en breed, 's zomers gerekend op 2500 kg (vers) hooi en 's winters op 2000 kg (droog hooi);                  Beemster 1675: officieel vastgesteld op 6 x 6 x 12 Rijnl. voet = 13.37 m<sup>3</sup></p>
<p><b>koeven, koewei</b>                  fries <i>fen</i>, <i>ven</i> = weiland</p>	<p><i>vlm</i> in Noord-Holland; meest gelijkgesteld aan 300 ☒ roeden, 1/2 morgen; op enige plaatsen geen onderdeel van morgen, maar aparte maat (b.v. te Marken: 0.4 ha)</p>
<p><b>koewei(de), koeweiens</b>                  ook wel <i>koeweiende</i> (Drenthe) of</p>	<p>op enige plaatsen tot vaste oppervalktemaat geworden:</p>

<p><b>OOK wer. schieerweide (Drenthe) of beestenweiens</b> hoeveelheid grasland nodig om één koe te laten grazen</p>	<p>a) Twente 17e en 18e eeuw: 400 ☒ Rijnlandse roeden = 0.56 ha b) enige plaatsen in Drenthe: synoniem voor <b>dagwerk</b> = 0.67 ha c) Noord-Holland: zie <b>koeven</b></p>
<p><b>koningsroede</b></p>	<p><i>lm</i> en <i>vlm</i> in Friesland: <i>lm</i>: speciaal bij opmeting van land = 3.91 m <i>vlm</i>: (ook: penning, ierde) 1/240 pondemaat = 15.28 m<sup>2</sup></p>
<p><b>koord</b> &lt; fr. <i>corde</i> &lt; lat. <i>c(h)orda</i>, touw &lt; gr. <i>χορδή</i>, darm(snaar)</p>	<p><i>ruimte maat</i>, soms gebruikt als synonime voor <i>vadem</i></p>
<p><b>kop</b></p>	<p><i>inh maat drw</i>: a) wijd verbreed als kleinste maat voor <i>drw</i>, vaak als toemaat gegeven; vandaar ook synonime voor toemaat b) Eindhoven, Helmond, Meierij v. 's Hertogenbosch: ¼ vat = 4.7 l c) Nederlands Metriek Stelsel: = 1 l <i>drw</i></p>
<p><b>kopzaad, kose(l), kopsend</b></p>	<p><i>vlm</i>, o.a. in Meierij van 's Hertogenbosch: ¼ lopenzaad</p>
<p><b>korf</b> &lt; lat. <i>corbis</i>, idem</p>	<p>1) <i>inh maat drw</i>: op verscheidene plaatsen tot vaste inhoudsmaat geworden, o.a. voor appels, aardappelen etc.; verg. <i>mand</i> 2) <i>lm</i>: oude lengtemaat van 0.50 m tot 0.60 m, gewestelijk nog in gebruik (Utrecht, Zuid-Holland)</p>
<p><b>korrel</b></p>	<p><i>gew</i>, in Nederlands Metriek Stelsel: 1/10 g (in het Koninkrijk Holland ook enige jaren in gebruik voor 1/1000 g)</p>
<p><b>kroes (pullemaat)</b></p>	<p><i>inh maat nw</i> in Groningen: 1/120 ton = 1.4 l</p>
<p><b>kruis</b> mogelijk te verklaren uit wijze van optekenen: 5 verticale door 5 horizontale strepen</p>	<p><i>inh drw</i>: Vlaamse kalkmaat van 10 rasier; o.a. in gebruik in Sluis = 1733 l; later gelijkgesteld aan 1000 l (= 10 hl)</p>
<p><b>kruisschepel</b></p>	<p>zie <b>schepel</b></p>
<p><b>kwart, kwaard</b> verkorting van kwartier</p>	<p>a) <i>inh maat nw</i> te Groningen ('<i>kwaard</i>'): ¾ kroes b) <i>inh maat drw</i> zie <b>kwartier</b></p>
<p><b>kwarteel, kwardeel</b> &lt; oudfr. <i>quartel</i>, <i>cartel</i>, vierdevat &lt; lat. <i>quartus</i>, een vierde deel; de vorm: <i>kwardeel</i> wordt aan volksetymologie toegeschreven</p>	<p>vat en <i>inh maat drw</i> en <i>nw</i>; later vat speciaal voor walvisspek en -traan; meest 12 steekan, soms 16 à 18 steekan groot</p>
<p><b>kwartier</b> &lt; fr. <i>quartier</i> &lt; lat. <i>quartus</i>, vierde deel</p>	<p>1) <i>lm</i>: ¼ duim, later vaak ¼ cm 2) <i>inh maat drw</i>, speciaal voor koren en zout: a) 15e en 16e eeuw: ¼ honderd; zo bij de tol van Zeeland onderscheid tussen: <i>groot kwartier</i> = 24 vat of 96 maat <i>klein kwartier</i> = 6 vat of 24 maat (klein kwartier is dus ¼ groot kwartier) b) <i>grm</i>: Bergen op Zoom: ¼ meuken; Breda: ¼ lopen; Roermond: ¼ achel Tolen, Dordrecht ('<i>kwartiertje</i>'): ¼ maat, 1/64 schepel 3) <i>aantal bij stukgoed</i>: ¼ groot- of klein honderd</p>
<p><b>kwintaal</b></p>	<p>zie <b>quintaal</b></p>

<p><b>lach(ter)</b></p>	<p>zie <b>klafter</b></p>
<p><b>lagel, legel, lagen</b> m.ned. &lt; romaans &lt; lat. <i>lagoena</i> of <i>lagella</i> &lt; gr. <i>λαγυνος</i>, kruik, fles</p>	<p><i>m.ned. inh maar nw</i>: ton, vat en ook maat, speciaal voor wijn; vaak overeenkomend met <i>halfvat</i></p>





<b>maar</b>	zie <b>malder</b>												
<b>maat</b> betekenisvereniging tot een bepaalde maat	<p>1) <i>vlm</i> op enige plaatsen in Holland: Amstelland: = 500 ☒ roeden Akersloot: = 240 ☒ roeden</p> <p>2) <i>inh maat drw</i></p> <p>a) <i>graan</i>: o.a. Den Briel, Delft, Dordrecht: 1/16 achel Zeeland: alg. ¼ zak Zuid-Beveland, Nieuw- en Oud-Beierland echter: zie <b>maatje</b> Friesland: synoniem voor stedemaat (Leeuwarden) of Friese maat (platteland)</p> <p>b) <i>zout</i>: meest ¼ vat</p> <p>c) <i>fruit</i>: op verschillende plaatsen 1/8 mand</p>												
<b>maatje</b>	<p><i>inh maat drw en nw</i></p> <p>a) <i>graan</i> b.v.: Eindhoven: 1/16 vat Deventer: 1/8 spint Zutphen: ½ spint Helmond: ¼ kop Zuid-Beveland, Nieuw- en Oud-Beierland: ¼ spint onder de vorm <i>metje</i> in Alkmaar als maat voor fruit, zout en aardappelmaat</p> <p>b) Nederlands Metriek Stelsel: zowel 1/10 kop (<i>drw</i>) als 1/10 kan (<i>nw</i>)</p>												
<b>mad(e), mat</b> verkorting van dagmad	<p><i>vlm</i>: a) Friesland: mad of mud = 300 ☒ roeden b) Groningen (Doezum, Tolbert, Niebert etc.): 2500 ☒ tred c) Holland: zie <b>deimt</b></p>												
<b>malder, mauwer, mal(le), maar mare, molder, mouwer</b> vermoedelijk oorspronkelijk een hoeveelheid graan die men ineens liet malen	<p><i>inh maat drw</i>, speciaal voor graan, in Oost- en Zuid-Nederland in veel steden 1/22 last, maar te Nijmegen: 1/18 last 's-Hertogenbosch 16e eeuw: ½ mud Maastricht: ¼ mud in Gelderland onderscheid tussen: malder kleine Gelderse maat = ca 125 l en: malder grote Gelderse maat = 136.5 l Overijssel voor 16e eeuw: <i>molt</i> = 12 schepel kleine maat of 6 schepel Deventer maat</p>												
<b>mand</b>	op verscheidene plaatsen tot vaste inh maat geworden voor o.a. aardappels, fruit, turf en vis												
<b>mannema(a)t, mansmat</b> eenzelfde betekenis als van <b>deimt</b>	<p><i>vlm</i> in Friesland en Overijssel wel gebruikt als synoniem voor <i>dagmaat</i>: Vollenhove, Kuinder, IJsselham: = 1/6 morgen, 4 gee</p>												
<b>mark</b> vermoedelijk verwant met <i>merk</i> en oorspronkelijk een gewichtsteken	<p><i>gew</i>: in m.nl. zowel een pond als een half pond (Troois mark = 8 ons, Vlaams mark = 6 ons); later vooral gebruikt voor half pond Keuls gewicht</p>												
<b>medicinaal gewicht</b>	<p>gebruikt bij recepten; jet medicinaal ons is vrijwel gelijk aan het Troois ons, maar het pond bevat slechts 12 onzen; ook de verdere onderverdeling verschilt van het Troois gewicht:</p> <table style="margin-left: 40px;"> <tr> <td>pond</td> <td>= 369.12 g</td> </tr> <tr> <td>(= 12) ons</td> <td>= 30.76 g</td> </tr> <tr> <td>(= 8) drachme</td> <td>= 3.845 g</td> </tr> <tr> <td>(= 3) scrupel</td> <td>= 1.282 g</td> </tr> <tr> <td>(= 2) obool</td> <td>= 0.641 g</td> </tr> <tr> <td>(=10) grein</td> <td>= 0.064 g</td> </tr> </table> <p>na 1820: metriek medicinaal gewicht: de oude onderverdeling bleef gehandhaafd, bij een 'gecorrigeerde' pondmassa van 375 g, tot 1872</p>	pond	= 369.12 g	(= 12) ons	= 30.76 g	(= 8) drachme	= 3.845 g	(= 3) scrupel	= 1.282 g	(= 2) obool	= 0.641 g	(=10) grein	= 0.064 g
pond	= 369.12 g												
(= 12) ons	= 30.76 g												
(= 8) drachme	= 3.845 g												
(= 3) scrupel	= 1.282 g												
(= 2) obool	= 0.641 g												
(=10) grein	= 0.064 g												

<b>mega-</b> < fr. nieuwgevormd voorvoegsel <i>még-</i> , <i>méga</i> , op grond van gr. μεγας, groot	aanduiding voor 10 <sup>6</sup> (miljoen) eenheden in Metriek Stelsel afgekort: M
<b>mengel(en), mingel(en)</b> mogelijk verwant met ww. <i>mengen</i> ; de vormen op -en oorspronkelijk verkleinwoorden	<i>inh maat nw</i> : meest 2 pint, ½ stoop; het melkmengel in het algemeen 1½ maal zo groot als het gewone mengsel afgeleid van de vochtmaat: ook <i>graanmaat</i> te Nijmegen: ½ kan
<b>mese, meise, miese</b>	m.ned. maat, vooral voor vis: 500 stuks, 1/10 last; ook gebruikt voor andere waar, o.a. metalen zie ook: <b>schimmese</b>
<b>met</b>	zie <b>gemet</b>
<b>metje</b>	zie <b>maatje</b>
<b>meter</b> < fr. <i>mètre</i> , nieuwvorming op grond van gr. μετρον, maat	<i>lm</i> : basiseenheid in Metriek Stelsel; het veertigmiljoenste deel van de omtrek van de aarde, gemeten over beide polen (meridiaan); daar de meting van de aardmeridiaan later niet geheel juist bleek, is de meter in 1875 tenslotte eenvoudig gedefinieerd als de lengte van de standaardmeter te Parijs
<b>meuke(n)</b> m.ned. <i>muddekijn</i> , <i>modekijn</i> , verkleinwoord van <i>mud(de)</i>	<i>inh maat drw</i> , speciaal in Vlaanderen <i>grm</i> te Bergen op Zoom: ¼ zak
<b>micro-</b> < fr. nieuwgevormd voorvoegsel <i>micro-</i> op grond van gr. μικρος, klein	aanduiding voor 10 <sup>-6</sup> eenheid (miljoenste deel) in Metriek Stelsel afgekort: μ
<b>milli-</b> < fr. nieuwgevormd voorvoegsel op grond van lat. <i>mille</i> , duizend	aanduiding voor 1/1000 eenheid in Metriek Stelsel afgekort: m
<b>mingel(en)</b>	zie <b>mengel(en)</b>
<b>minuut gaans</b>	zie <b>uur gaans</b>
<b>minuutmijl</b>	zie <b>mijl</b>
<b>molder, molt</b>	zie <b>malder</b>
<b>morgen, mergen</b> mogelijk zoveel land als men met een span ossen in een 'morgen' ploegen kon	<i>vlm</i> , in Gelderland, Utrecht en Zuid-Holland 600 ☒ roeden, maar in verschillende streken een kleiner (tot 150) of groter (tot 900) aantal ☒ roeden; zeer kleine morgens van 150 ☒ roeden vond men in Midden-Limburg ten oosten van de Maas (= 1/3 bunder; op andere plaatsen waar beide <i>vlm</i> voorkwamen, van ouds een verhouding: 2 bunder = 3 morgen, welke later verloren is gegaan
<b>mouder</b>	zie <b>malder</b>
<b>mourik, maurik</b>	<i>vlm</i> t/m 17e eeuw op enige plaatsen in Noord-Holland o.a. Grootebroek: 25 ☒ roeden, ¼ hond
<b>mouwer</b>	zie <b>malder</b>
<b>mud(de)</b> < lat. <i>modius</i> , een graanmaat, verwant aan <i>modus</i> , maat; mud (gezaais): zoveel land als men met een mud graan inzaaide	1) <i>inh maat drw</i> , meest voor graan: a) op veel plaatsen: 4 schepel; A'dam: 1/27 last b) Maastricht: grootste <i>grm</i> : mud = 430 l; havermud = 633 l; dit mud is in de orde van grootte zoals in gebruik in Brussel en Gent c) Nederlands Metriek Stelsel: 100 l 2) <i>inh maat nw</i> : kleine maat van ca 1/10 l zie ook <b>mutsje</b> 3) <i>vlm</i> : mud (gezaai(d)/gezaais): vooral in Oost- en Noord-Nederland: 4 schepel (gezaaid) 16 spint (gezaaid)

	<p>Gelderland: afhankelijk van plaatselijke <i>grm</i> variërend van ca 0.45 ha tot 0.78 ha                  Drenthe en Overijssel: hier kende men naast het gewone mud het relatie grote <i>herenmud</i>, dat werd gebruikt voor het opgeven van belastbare grond; de in verpondingskohieren genoemde mudden zijn derhalve meest herenmudden; dit (Overijssels) herenmud = 375 <math>\times</math> Rijnlandse roeden = 0.53 ha;                  in enige gebieden bestond een vaste verhouding tussen dit herenmud en het gewone mud: in Drenthe, Salland en Zwolle: mud = resp. <math>\frac{1}{2}</math>, <math>\frac{2}{3}</math> en <math>\frac{4}{5}</math> herenmud;                  het mud in Steenwijker maat (= 0.36 ha), landmaat in zuidwest Drenthe, was in geheel Drenthe in gebruik als veenmaat;                  Friesland: <i>mud</i> zie <b>mad</b></p>
<p><b>mutsje</b>                  in de 16e eeuw in de vorm: <i>mudseke</i>; zuiver klankwettig moeilijk te verklaren als verkleinwoord van mud 2), maar wel mogelijk als volksetymologische vervorming onder invloed van <i>mutsje</i>, klein hoofddekse</p>	<p><i>inh maat nw</i>, speciaal voor jenever: 1/8 mengel</p>
<p><b>mudzaat, mutsaet</b>                  zie <b>mud 3)</b></p>	<p>m.ned. <i>v/m</i> in Zuid-Nederland: = 16 vatzaad, 12 lopenzaad</p>
<p><b>mijl</b>                  m.ned. <i>mile</i>, &lt; lat. <i>milia (passuum)</i>, duizend (schreden); m.ned. vorm <i>mielge</i> &lt; fr. <i>mille</i></p>	<p><i>lm</i>: de in Nederland gebruikte <i>mijlen</i> bedroegen een bepaald gedeelte van een gemiddelde lengtegraad van de meridiaan:                  a) <i>Hollandse mijl</i> of <i>uur gaans</i>, van 20 in een graad = 5555 m (=fr. <i>lieu marine</i>, eng. <i>sea-laegue</i>)  <i>Hollandse mijl</i> duidde ook wel een afstand aan van 20000 A'damse of Rijnl. voeten (= resp. 5660 m of 6280 m)                  b) <i>minuutmijl</i>, van 60 in een graad = 1852 m (= Engelse - en Franse zeemijl)                  c) in de zeevaart en nu nog in gebruik bij de marine: <i>Duitse - of geografische mijl</i>, van 15 in een graad = 7407 m; de Duitse mijl werd ook wel gelijkgesteld aan 24000 Rijnlandse voeten = 7536 m                  d) <i>Franse landmijl</i>, van 25 in een graad = 4444.3 m                  de <i>Engelse landmijl</i> is meer verwant met de klassieke <i>milia</i>: = 5280 Engelse voet = 1609.8 m                  e) Nederlands Metriek Stelsel: 1 km</p>
<p><b>myria-</b>                  fr. nieuwgevormd voorvoegsel op grond van gr. <math>\mu\upsilon\rho\iota\varsigma</math>, tienduizend</p>	<p>aanduiding voor 10000 eenheden in Metriek Stelsel;                  zo b.v. <i>myriare</i> = vierkante kilometer                  myriameter = 10 km;                  inmiddels is deze aanduiding officieel komen te vervallen</p>

<p><b>nagel</b>                  mogelijk oorspronkelijk ijzeren "nagel" die als gewicht diende</p>	<p><i>m.ned. gew</i>, speciaal voor wol                  algemeen: 6 pond, 1/30 wage; soms synoniem voor <i>steen</i>; de Engelse nagel, o.a. in gebruik in Brugge voor de verkoop van Engelse wol, was vermoedelijk een stuk lichter: 4 pond van ca 412 g = 1650 g, 1/45 wage</p>
<p><b>nano-</b>                  &lt; lat. <i>nanus</i> &lt; gr. <math>\nu\alpha\nu\omicron\varsigma</math>, dwerg</p>	<p>aanduiding voor <math>10^{-9}</math> eenheid (miljardste deel) in Metriek Stelsel afgekort: n</p>
<p><b>Nederlands Metriek Stelsel</b></p>	<p><a href="#">volg deze hyperlink</a></p>

<b>obool</b> <gr. ὀβολός, een muntje ter waarde van 1/6 ὀράχη	<i>medicinaal gewicht: 1/576 medicinaal pond, 1/2 scrupel, 10 grein; na 1820 niet meer in gebruik</i>
<b>okshoofd</b> < eng. <i>hogshead</i> , zwijnshoofd; mogelijk de vorm van het vat	<i>inh maat nw</i> , speciaal voor wijn meest 1/4 vat of voeder; Amsterdam: 6 anker, 192 mengel = 230 l voor Bordeaux-wijn: 200 mengel = 240 l
<b>ommekan</b>	zie <b>kan</b>
<b>ons</b> m.ned. <i>once, unce</i> < lat. <i>uncia</i> , twaalfde deel	<i>gew:</i> a) medicinaal gewicht: 1/12 pond b) alle overige gewichten: 1/16 pond c) na 1820 in Nederlands Metriek Stelsel: 100 g, 1/10 pond (!); de term 'ons' is sinds de Wet van 1937 officieel afgeschaft, maar heeft zich in het spraakgebruik gehandhaafd in de betekenis van 100 g
<b>oord, oort</b> oorspronkelijk hoeveelheid ter waarde van een <i>oord</i> = 1/4 stuiver	<i>inh maat nw:</i> op verscheidene plaatsen in Oost- en Noord-Nederland: 1/4 kan, 1/2 mengel

<b>paartje</b> mogelijk op grond van een tweetal streepjes op de kerfstok (een <i>vaan</i> gaf 4 streepjes)	aanduiding voor 2 pint of 1/2 vaan bier of wijn Den Haag: biermaat: 2 kan
<b>palm</b> < lat. <i>palma</i> , open hand; als natuurmaat: breedte van een hand (zonder duim: 4 vingers breed)	<i>lm:</i> a) mastpalmen: kleine palm of diameterpalm: 3 cm grote palm of ronde palm, voor het meten van de omtrek van rondhout: 9.6 cm b) na 1820 in Nederlands Metriek Stelsel: 1 dm (zo ook: 'kubieke palm' voor liter)
<b>pas</b> < fr. <i>pas</i> < lat. <i>passus</i> , schrede	<i>lm:</i> a) gemene pas; schrede of tree: 2 1/2 voet b) geometrische - of landmeterspas/-schrede of -tree = 2 gemene pas: 5 voet
<b>penning</b>	1) <i>gew:</i> onderdeel van het Keuls gewicht: 1/240 of 1/270 pond; later gebruikt als eenheid van zilveragehalte, waarbij 12 penning = zuiver zilver (= 1000/1000); een penning werd in 24 greinen verdeeld 2) <i>v/m</i> in Friesland: synoniem voor <input checked="" type="checkbox"/> koningsroede: 1/240 pondmaat
<b>pensoen</b>	zie <b>ponsoen</b>
<b>pico-</b> < spaans <i>pico</i> , klein beetje	aanduiding voor 10 <sup>-12</sup> eenheid (biljoenste deel) in Metriek Stelsel afgekort: p
<b>piek</b> lans met ijzeren punt < fr. <i>pique</i>	<i>lm:</i> a) waarschijnlijk geen lengtemaat in eigenlijke zin, maar regelmatig als lengte-aanduiding; onderscheid in wapens: (hele) piek van ca 4.5 m en halve piek van ca 3,15 m b) zie <b>pik</b>
<b>pik, piek</b> turks <i>pik</i> < gr. <i>πηχύς</i> , el	<i>lm:</i> ellemaat in de grote havens van de Levant; de piek van Konstantinopel/Istanboel werd hier te lande vooral in de tapijthandel gebruikt (= Turkse el: 0.67 m)
<b>pinsoen</b>	zie <b>ponsoen</b>
<b>pint</b> m.ned. <i>pinte, pijnte</i> ; waarschijnlijk een germaans woord, mogelijk verband houdende met de pen of pegel, een in de kan aangebrachte pegel die aangaf tot welke hoogte	1) <i>inh maat nw:</i> meest 1/4 stoop, 1/64 anker, 4 mutsje fr. <i>pinte</i> werd in 1800 als gewone benaming ingevoerd voor de liter; vandaar ook in het Nederlands wel in die betekenis gebruikt (niet officieel)

<p>nager die aangaf tot welke hoogte de maat gevuld moest worden; fr. pinte is dan ontleend aan m.ned. en niet aan een romaans <i>pincta</i>, de geverfde = gemerkte (maat)</p>	<p>2) <i>inh maat drw</i>, vooral voor graan:                  a) Abcoude, Aalsmeer, Gooiland: 1/35 schepel                  b) Bergen op Zoom, Goes, Middelburg: 1/2 kan, 1/128 zak</p>
<p><b>poensoen</b></p>	<p>zie <b>ponsoen</b></p>
<p><b>pond</b>                  zeer vroege ontlening &lt; lat. <i>pondo</i>, pond, verwant met <i>pondus</i>, gewicht</p>	<p>1) gew: a) 16 ons, in waarde variërend van ca 430 g (Gents pond) tot 495 g (A'dams waaggew)                  b) medicinaal pond: 12 ons; dit pond was waarschijnlijk gebaseerd op het oude Romeinse pond van 12 ons                  c) na 1820 in Nederlands Metriek Stelsel: 1 kg, ook kilopond genoemd                  2) <i>inh. maat nw</i>, speciaal oliemaat: z.g. <i>gemeten pond</i>, bevatte de hoeveelheid die een (plaatselijk) pond woog                  3) <i>vlm</i> zie <b>pondemaat</b></p>
<p><b>pondemaat, pond, pounsmiette</b>                  &lt; oudfries <i>pundis mēta</i>, hoeveelheid land met een huurwaarde van een pond (Vlaams)</p>	<p><i>vlm</i> in Friesland: 240 ☒ koningsroeden                  in 1812 werd de pondemaat officieel vastgesteld op 0.3674 ha</p>
<p><b>po(e)nsoen, pinsoen, pensoen</b>                  &lt; fr. <i>poignon</i> &lt; lat. <i>punctio(nem)</i>, in mogelijke betekenis van 'door merkteken aangegeven maat'</p>	<p>van en <i>inh maat nw</i>, speciaal voor Franse wijn, vaak gelijkgesteld aan 1½ aam</p>
<p><b>pook, poke</b>                  m.ned. <i>poke</i>, zak; als maatnaam kan <i>poke</i> ook aan het Engels ontleend zijn</p>	<p><i>gew</i> en <i>inh maat</i> voor wol, speciaal m.ned. maat waarbij Engelse wol verhandeld werd; synoniem aan <i>zak</i>; 2 wage, 1/3 scarpelier</p>
<p><b>poolpond</b>                  genoemd naar 'Kleine Pool'</p>	<p>het gewicht van partijen graan werd in Amsterdam bepaald met behulp van de A'damse korenschaal of "Kleine Pool"; men berekende daarbij het gewicht van een zak (= 83.7 l) in poolponden (= A'damse ponden); deze A'damse korenschaal heeft vanaf de 16e eeuw een grote rol gespeeld in de handel, ook in het buitenland</p>
<p><b>pop</b></p>	<p><i>vlasmaat</i> in Groningen, 1/4 bundel of steen</p>
<p><b>post</b>                  &lt; fr. <i>poste</i> &lt; m.lat. en Italiaanse <i>posta</i>, vast standplaats; vandaar: afstand tussen 2 posten</p>	<p>in het algemeen een aanduiding voor de gemiddelde afstand die een paard per uur aflegt; specifieker ook wel: 2 mijlen (2 <i>lieues de poste</i>) = 7.8 km; een advies van de Akademie om de term te gebruiken voor de afstand van 10 km is niet opgevolgd</p>
<p><b>pot(je)</b></p>	<p><i>inh maat nw</i> en <i>drw</i>: vooral verbreid in Zuidelijke Nederlanden, maar ook hier te lande in enige plaatsen; b.v. <i>inh maat nw</i> te Deventer: 1/16 kan</p>
<p><b>(pot)kan</b></p>	<p>zie <b>kan 1 a)</b></p>
<p><b>punt</b>                  &lt; fr. <i>point</i> &lt; lat. <i>punctum</i>, gaatje, deukje</p>	<p><i>lm</i>: a) 1/12 Rijnlandse lijn = 0.18 m                  b) na 1820 in Nederlands Metriek Stelsel: 0.1 mm                  c) als typografische maat ook thans nog: 1/12 cicero = 0.375 mm</p>
<p><b>pijp</b>                  m.ned. <i>pipe</i> &lt; m.lat. en Romaans <i>pipa</i>, schalmei: naar de langwerpige vorm van het vat</p>	<p>vat en <i>inh maat nw</i>, speciaal voor wijn en olie: sterk variërend naar landstreek en wijnsoort; vaak gelijkgesteld aan één boot of twee kwartelen</p>

<p><b>quilate, quilaat</b>                  Portugees <i>quilate</i> &lt; Arabisch <i>qīrāt</i></p>	<p>zie <b>karaat</b></p>
<p><b>quintaal, kwintaal</b>                  &lt; fr. <i>quintal</i> &lt; Arabisch <i>qinfār</i> &lt; lat.</p>	<p><i>gew</i>: in Romaanse landen gebruikt als metriek gewicht van 100</p>

< <b>q</b> . <i>quintar</i> < Arabisch <i>qimar</i> < lat. <i>centenarium</i> , gewicht van honderd pond	kg; als zodanig ook hier te lande in 19e-eeuwse graanhandel; 22 kwintalen werden daarbij gelijkgesteld aan een last
overigens <b>qu-</b>	zie <b>kw-</b>

<b>reep</b>	<i>lm</i> : gebruikt in de groothandel in linnen en laken; mogelijk 10 el
<b>riem</b> < arabisch <i>rizma</i> , pak	in papierhandel gebruikelijke aanduiding voor 20 boek papier à 24 vel per boek = 480 vel; meest echter 500 vel; de Amsterdamse riem: 22 boek of 550 vel
<b>riem-</b> = strook of reep	1) <i>vlm</i> : aanduiding voor vierkante maten waarvan lengte en breedte een bepaalde maat en het eerstvolgende onderdeel van die maat bedroegen: zo: riemroede = 1 roede bij 1 voet riemvoet = 1 voet bij 1 duim etc. 2) <i>kubieke houtmaat</i> : bij de verkoop van vooral zware houtsoorten gebruikte men de <i>riemduim</i> , die in tegenstelling tot hetgeen onder 1) vermeld wordt, een duim in het vierkant en een voet in de lengte bedroeg
<b>rinkelmandje</b>	<i>inh maat nw</i> : biermaat te Leeuwarden: 1/8 ton = 19 l
<b>roede</b> = tak, stok	A) <i>landmaten</i> : 1) <i>lm</i> : a) door vrijwel het hele land bekende landmaat; zeer variabel, vooral door het verschillend aantal - van 7 tot 21 - voeten dat een roede kon bevatten b.v. in Zuid-Nederland: vaak 20 voet; in West-Nederland: meest een veelvoud van zes: 12 of 18 voet of 16 voet; de bekende Rijnlandse roede was duodecimaal verdeeld, de Amsterdamse met 13 voet een uitzondering; landmetersroede of decimale roede: vanaf ca 1600 hanteerden landmeters, met het oog op hun berekeningen, zeer vaak een verdeling in 10 voeten, ook als zij een plaatselijke roede gebruikten b) na 1820 in Nederlands Metriek Stelsel: 10 m 2) <i>vlm</i> : a) met 'roede' werd ook de vierkante roede aangeduid; in Middelburg onderscheidde men grote en kleine roeden, met als verhouding: 1 grote roede = 20 kleine roeden b) na 1820 in Nederlands Metriek Stelsel: 100 m <sup>2</sup> B) 1) (veenroede): <i>turfroede</i> : onderdeel van <b>dagwerk 2</b> ), zie aldaar 2) <i>inh maat nw</i> , speciaal te Dordrecht, waarbij de Rijnse wijn verhandeld werd; de verdeling van de Dordtse roede was als volgt: roede = 10 aam aam = 10 schreef schreef = 10 stoop stoop = 2 kan of pot; ook werd de roede vaak in 2 vat verdeeld, die elk 500 Dordtse stoop bevatten; verder wel de gelijkstelling: roede = 4400 pond = 2063 l

<b>s(c)arpeelier, s(c)erpeelier</b> < oud fr. <i>scarpillière</i> , wollen stof	m.ned. gew of <i>inh maat</i> voor wol: 6 wage
--	--

<b>schaar (weiens), scheerweide</b> schaar/scheer = volwassen stuk hoornvee	zie <b>koewei</b>
<b>schacht, schaft</b> = stok, staak	1) <i>lm</i> : a) synoniem voor roede b) Overijssel (o.a. Mastenbroek), lengtemaat van 19 voet, speciaal voor het meten van sloten en wegen 2) <i>vlm</i> : synoniem voor vierkante roede 3) <i>kubieke maat</i> , in gebruik bij grondwerken: vierkante roede, 1 voet diep; indien Rijnlandse maat: 144 kubieke voet
<b>schat</b>	1) <i>inh maat drw</i> : in Drenthe en Groningen synoniem voor <i>schepel</i> 2) <i>vlm</i> : synoniem voor schepen (gezaais), o.a. te Gieten 3) <i>vlasmaat</i> : in Graafschap Zutphen: 64 bos
<b>schatdeimt</b> schat = schatting, belasting	zie <b>deimt</b>
<b>scheerweide</b> scheer = volwassen stuk hoornvee	zie <b>koewei</b>
<b>schelling</b>	<i>gew</i> : onderdeel Keuls gewicht, 1/12 mark, 12 penning
<b>schepel</b> verkleinvorm van <i>schap</i> , dat oorspronkelijk ook de betekenis van vat heeft gehad; verwant met <i>scheppen</i> = uithollen	1) <i>inh maat drw</i> , vooral voor graan, maar ook andere waar: a) meest ¼ mud; in 's-Hertogenbosch en Tilburg: 1/8 mud; Gooiland: 35 pint; in Nijmegen kende men naast een gewoon zoutschepel een iets groter <i>kruisschepel</i> b) na 1820 in Nederlands Metriek Stelsel: 10 l ( <i>drw</i> ) 2) <i>vlm</i> (schepel, gezaai(d)/gezaais): 4 spint, ¼ <b>mud</b> (zie aldaar); Gieten: synoniem voor schat Muiderberg: ¼ morgen
<b>schimmese, schiemese</b> mogelijk < <i>ship</i> + <i>mese</i>	m.ned. aanduiding voor bepaalde hoeveelheid huiden; b.v. 100 deker lammervellen, 80 deker geitevellen, etc.
<b>schippond</b>	<i>gew</i> : z.g. grofgewicht van 300 pond: 3 centenaar, 20 lijpond; ook de termen <i>hennippond</i> en <i>vlaspont</i> duiden eenzelfde gewicht aan
<b>schok</b> oorspronkelijke betekenis waarschijnlijk: hoop (hooi)	getalaanduiding: 60-tal (helpt van groot honderd) of 50-tal (helpt van klein honderd) speciaal voor eieren ook: 20 stuks
<b>schoot</b> verwant met <i>schieten</i> = in de oven brengen	<i>gew</i> , speciaal voor brood, in Noord-Holland: ½ pond
<b>schrede</b>	zie <b>pas</b>
<b>schreef</b> m.ned. <i>screve</i> , kras, streep (als merkteken aangebracht)	<i>inh maat nw</i> : 1/100 Dordtse roede ( <b>zie roede B2</b> ); ook in enige plaatsen in België (Antwerpen, Brussel) vochtmaat van ca 5.5 l
<b>scrupel</b> < lat. <i>scrupulus</i> , verkleinwoord van <i>scrupus</i> , puntige steen, en < lat. <i>scrupulum</i> , een klein gewichtje (1/24 uncia)	<i>gew</i> : onderdeel medicinaal gewicht: 1/528 pond, 20 grein
<b>s(c)erpelier</b>	zie <b>sarpelier</b>
<b>sester, sister</b> < oudfr. <i>sestier</i> < lat. <i>sextarius</i> , zesde deel	1) <i>inh maat nw</i> : speciaal oliemaat: 40 mengel 2) <i>inh maat drw</i> , in Noord-Brabant; te Breda en Bergen op Zoom blijkbaar aanduiding voor geheel verschillende maten van resp. 346 l en 47.5 l
<b>seve(n)</b>	zie <b>zeve(n)</b>
<b>sille</b>	zie <b>zille</b>
<b>slag</b> mogelijke winding van het opgerolde doek	<i>lm</i> in Twente: halve smaldoekse el = 0.59 m



<b>sleep(je)</b>	<i>inh maat nw</i> : melkmaat in Noord-Holland: ½ mengsel; biermaat te Den Haag: ½ kan
<b>smaldoekse el</b>	zie <b>el</b>
<b>smalton</b> = kleine ton	vat en op enige plaatsen <i>inh maat</i> ; b.v. traanmaat te A'dam: ½ vat de verhouding smalton : grove (= grote) ton meest 3 : 4 of 2 : 3 bij veel goederen werd 12 smalton op het last gerekend
<b>smalzak, kleine zak</b>	<i>inh maat drw</i> : graanmaat te Dordrecht: 3 schepel naast <i>grote zak</i> van 4 schepel
<b>snees</b> m.ned. <i>snese</i> , <i>sneetse</i> , rijgsnoer of - stok, waar een bepaald aantal vissen aangeregen werd	1) <i>aantal</i> , speciaal vis of eieren: 20 stuks 2) <i>vlm</i> in Noord-Holland: meest 20 ☒ roeden
<b>somer, sommer, summer</b> duits <i>simmer</i> , <i>sumber</i> , een graanmaat; oorspronkelijk ook: een cilindrische mand, bijenkorf etc.	<i>inh maat drw</i> , speciaal voor graan, op enige plaatsen in Limburg-L b.v. te Venlo: 1/3 malder, 2 vat
<b>spade</b>	m.ned. <i>vlm</i> in Zeeland en Putten: 7 gemeten
<b>span</b> natuurmaat: afstand tussen een pink- en duimtop van uitgespreide hand	<i>lm</i> : hier te lande nergens een vaste maat; vaak aan 2 handbreedten (palmen) gelijkgesteld
<b>spint</b> mogelijk verwant met <i>spinde</i> , in betekenis uit te delen (of te zaaien) hoeveelheid; < m.lat. <i>spenda</i> < lat. <i>dispendere</i> , uitdelen	1) <i>inh maat drw</i> , vooral graanmaat: meest ¼ schepel of achel 2) <i>vlm</i> (spint gezaai(d)/gezaais): ¼ schepel, 1/16 mud
<b>stedemaat</b>	<i>inh maat drw</i> , graanmaat te Leeuwarden: 1/64 lopen
<b>steekan</b> = stedekan, stadskan; spellingen als 'steekkan' of 'stekan' zijn zowel het resultaat als de oorzaak van verkeerde verklaringen voor deze term geweest	1) <i>inh maat nw</i> , 1/8 aam, 16 mengsel; de Dordse steekan of kit van 19.4 l had als biermaat een vrij grote verspreiding: o.a. gebruikt in amsterdam 2) <i>inh maat drw</i> : te Amsterdam voor houtskool: 1/8 ton en steenool: 2/3 maat
<b>steen</b>	<i>gew</i> : z.g. grofgewicht van 8 of soms van 6 pond
<b>stère</b> fr. nieuwvorming op grond van gr. στερεος, massief	kubieke maat voor brandhout in Metriek Stelsel: 1 m³ of aanduiding voor het raam van 1 m bij 1 m waarin het hout gemeten werd de stère kwam hier ca 1800 in zwang, naast de <i>double stère</i> en de <i>démi deca-stère</i> , ramen van resp. 2 m x 1 m en 3 m x 1.67 m na 1820 is de term vervangen door <i>wisse</i>
<b>stieg</b>	zie <b>stijg</b>
<b>stip</b>	<i>lm</i> : bij enige auteurs voor punt, 1/10 mm
<b>stok</b>	zie <b>veenstok</b>
<b>stoop</b> m.ned. <i>stoop</i> , kruik, beker; vochtmaat	1) <i>inh maat nw</i> : 2 mengsel, 1'16 anker 2) <i>inh maat drw</i> , speciaal voor graan, op verscheidene plaatsen in Zeeland: 1/32 zak
<b>streep</b>	<i>lm</i> : na 1820 in Nederlands Metriek Stelsel: 1 mm
<b>stro</b> oorspronkelijk een hoeveelheid die in stro verpakt verhandeld werd	<i>getalsmaat</i> , speciaal voor vis: haring: 50 stuks andere vis: 500 tot 1000 stuks; vaak werd 20 strooien op een last gerekend
<b>stijg, stieg</b>	<i>getalsmaat</i> , in Noord- en Oostnederland, speciaal voor eieren: 20 stuks
<b>summer</b>	zie <b>somer</b>

<b>taak, take, takel</b>	1) <i>inh maat drw</i> , vooral graanmaat, o.a. te Hoorn en Heusden: 1/4 schepel 2) <i>inh maat nw</i> : o.a. te Utrecht wijnmaat (slechts in de vorm <i>taak</i> of <i>take</i> ): 1/40 aam, 2½ kan
<b>taille, talie</b> < fr. <i>taille</i> , inkeping (in allestok) < lat. <i>talea</i> , afgesneden stuk	<i>lm</i> : 1/16 el; de <i>taille</i> van de Haagse of Brabantse el, die vanaf 1725 officieel als 's lands el werd gebruikt, bedroeg 4.33 cm
<b>takel</b>	zie <b>taak</b>
<b>tal</b> = getal, aantal	<i>getalsmaat</i> , speciaal voor vis: 200 stuks haring of prik
<b>talie</b>	zie <b>taille</b>
<b>tera-</b> < gr. <i>τερας</i> , wonder, monster	aanduiding voor 10 <sup>12</sup> (biljoen) eenheden in Metriek Stelsel afgekort: T
<b>tiers(je)</b> < fr. <i>tiere</i> < lat. <i>tertius</i> , derde deel	vooral in Noord-Holland, enigzins globale aanduiding voor hoeveelheid wijn die in een tiersvat gaat; vaak gelijkgesteld aan 2/3 okshoofd, 4 anker
<b>toelaat</b> waarschijnlijk < Duits <i>Zulast</i> , idem	vooral gebruikt bij Rijnlandse wijn: een vat van 3 tot 6 aam; later vaak gelijkgesteld aan 640 fles = ca 500 l
<b>ton</b> < m.lat. <i>tunna</i> , wijnvat, uit het Gallisch	A) <i>inh maat nw</i> en <i>drw</i> : vaak synoniem met wat; in gebruik voor allerlei waar; als graanmaat: zie b.v. A'dam; <i>turf</i> : Leidse of Hollandse turfton = 227 l, op veel plaatsen in Holland in gebruik vanaf 17e eeuw <i>bier</i> : ton meest ca 150 l B) <i>scheepsmaten</i> : 1) <i>kubieke maat</i> : tot ca 1875: a) 1.5 m <sup>3</sup> na ca 1875: b) metrieke ton = 1 m <sup>3</sup> , in gebruik in Nederlandse binnenscheepvaart c) bruto registerton = 100 kubieke Engelse voet = 2.83 m <sup>3</sup> , in gebruik in zeescheepvaart 2) <i>gewicht</i> : a) ton scheeps/vat scheeps = ½ last scheeps = 2000 pond b) metrieke ton = 1000 kg C) in de internationale handel zij ook nog een aantal Engelse tons-gewichten in gebruik: a) long ton = 1016 kg b) short ton = 907.18 kg c) koopmanston of gross ton = 1028.75 kg
<b>travelton, -vat, tragelton, -vat</b> genoemd naar de hanzestad Lübeck aan de <i>Trave</i>	m.ned. vat en <i>inh maat nw</i> , speciaal voor bier, ca 120 l; zo werd te Breda vóór de 16e eeuw het bieraccijns per travelvat geheven
<b>tred, tree</b>	1) <i>lm</i> : zie <b>pas</b> 2) <i>vlm</i> : op verscheidene plaatsen in Groningen; zo hield in Tolbert en Niebert een mad = 2500 ☒ tred
<b>Troois gewicht</b> naar de Franse stad Troyes	aanvankelijk alleen een munt- en juweliersgewicht; dat zich vanaf de 16e eeuw ook als handelsegewicht sterk verbreidde; de betrekkelijk zware waaggewichten waren veelal op het Trooise gewicht gebaseerd: b.v. het A'dams waaggewicht = Troois gewicht + 40 azen het Hollands Troois gewicht was als volgt verdeeld: pond = 492.17 g (= 2) mark = 246.08 g

	(= 8) ons = 30.76 g (= 20) engels = 1.54 g (= 4) vierling = 0.38 g (= 2) trooiske = 0.19 g (= 2) deuske = 0.09 g (= 2) aas = 0.05 g
<b>trooi(ske)</b> naar Troois gewicht	gew: onderdeel Troois gewicht, 1/2560 pond, 4 aas

<b>uur gaans</b>	lm: a) aanduiding voor ca 5 km b) wel gelijkgesteld aan 1500 Rijnlandse roeden = 5621 m c) vlg. Code Napoléon (1803): = <i>lieue</i> = 5000 m d) bij Koninklijk Besluit 1863: = <i>lieue marine</i> = 5555.5 m
------------------	---

<b>vaam</b>	zie <b>vadem</b>
<b>vaan</b> m.ned. <i>vāne</i> , vlag, vaandel; mogelijk naar een figuur van 4 verticale streepjes + 1 dwarsstreep	1) aantal van vijf; b.v. 20 vaan steenkool = 100 zak 2) <i>inh maat nw</i> , speciaal voor bier, meest 4 mengsel, 8 pint
<b>vaandel(tje)</b>	zie <b>vandel</b>
<b>vadem, vaam</b> oorspronkelijk een natuurmaat: germaans <i>*fapma</i> , uitgestrekte armen: de afstand tussen toppen der middelvingers bij uitgestrekte armen	1) van 5 tot 6 voeten: te land: a) vaak A'damse voet = 1.698 m ter zee: b) buismansvadem = 5 voet; indien Rijnlandse voet = 1.57 m c) koopvaardersvadem = 5½ voet; indien Rijnlandse voet = 1.73 m d) grote vadem, in gebruik bij marine en Verenigde Oostindische Compagnie: 6 Rijnlandse voet = 1.88 m in de 19e eeuw werden a), b) en d) resp. middelbare (of dieplood-)vadem, kleine en grote vadem genoemd 2) kubieke maat, speciaal voor hout: meest een stapel van 6 voet hoog en 6 voet breed; bij A'damse voeten: 36 $\boxtimes$ A'damse voet = 2.88 m <sup>2</sup> x lengte van het hout
<b>vandel, fa(r)ndel</b> = vierendeel	<i>inh maat drw</i> , graanmaat in Leeuwarden, ¼ lopen = 16 stedemaat
<b>vat</b>	1) <i>inh maat drw</i> , voor verschillende waar: soms synoniem met <i>ton</i> als <i>graanmaat</i> : a) Dordrecht: synoniem met <i>zak</i> : 4 achel b) Amsterdam: synoniem met <i>schepel</i> c) vooral in Zuid-Nederland een maat van 15 tot 20 l: b.v. Eindhoven: 1/7 zak; Helmond: 1/6 zak als <i>zoutmaat</i> : vaak 4 schel/schepel 2) <i>inh maat nw</i> : a) vaak synoniem met <i>ton</i> : sterk uiteenlopende maten, b.v. te Amsterdam <i>melk</i> : vat = 16 mengsel à 1.8 l = 29 l <i>traan</i> : vat = 192 mengsel à 1.2 l = 233 l <i>olijfolie</i> : vat = 717 mengsel à 1.2 l = 860.4 l b) <i>wijnmaat</i> : zie <b>voeder</b> c) na 1820 in Nederlands Metriek Stelsel: 100 l ( <i>nw</i> ) d) thans nog in de oliehandel: vat (= eng. <i>barrel</i> ) = 159 l 3) gew: vat/ton scheeps = ½ last scheeps = 200 pond
<b>vatzaad</b>	<i>vlm</i> in Zuid-Nederland: 1/16 mudzaad (verg. spint en mud

verg. <i>mud gezaaid</i> ; in de Meierij ook de vormen: vatsel, vatsend en vatsland	gezaaid) in Kwartier Maasland, Heeswijk-Dinter, Sint Michielsgestel, Gemonde en 's-Hertogenbosch (hier synoniem aan <i>klein lopens</i> ): = $33\frac{1}{3}$ $\boxtimes$ roede te Schijndel: synoniem aan <i>lopens</i>
veenstok	<i>lm</i> in veenderijen: b.v. in Drenthe: 2.65 m; later meest 2.50 m (o.a. Amsterdamse veenstok); op enige plaatsen onderscheidde men tussen een <i>grote stok</i> (te Asten: 3 m, te Griendsveen: 2.50 m) en <i>kleine stok</i> (te Griendsveen en Meiel: 1.50 m)
veertel	zie <b>viertel</b>
verrel	zie <b>vierel</b>
vierdevat	<i>inh maat drw</i> , b.v. graanmaat te Amsterdam: $\frac{1}{4}$ schepel (vat = schepel) fruitmaat te Alkmaar: 1/34 ton, 7.2 l
vierdonk, vierdink	m.ned. gew, o.a. te Utrecht: $\frac{1}{4}$ mark
vierdendeel, vierel	<i>lm</i> : $\frac{1}{4}$ el, 4 taille zie verder: <b>vierel</b> en <b>viertel</b>
vierling	gew: onderdeel Troois gewicht: 1/1200 pond, 2 trooi
viermaat	<i>inh maat drw</i> : graanmaat te Leeuwarden: 4 stedemaat, 1/16 lopen
vierel, verrel, vierendeel	1) <i>lm</i> : zie <b>vierendeel</b> 2) <i>inh maat</i> , speciaal voor boter: a) $\frac{1}{4}$ stukje = 150 g b) (= vaatje) = 40 kg 3) gew: $\frac{1}{4}$ pond 4) <i>aantal</i> : 25 of 26 (t.w. $\frac{1}{4}$ x 100 of 104)
viertel, vierdel, vierendeel, veertel	1) <i>inh maat nw</i> en <i>drw</i> : als graanmaat vooral in Vlaanderen, maar b.v. ook te Breda: $\frac{1}{4}$ sester, 4 lopen 2) <i>vlm</i> : a) $\frac{1}{4}$ hoeve, 4 morgen b) Zuid-Nederland: $\frac{1}{4}$ dagmaat, 1/16 bunder
vim m.ned. <i>vimme</i> , <i>vemme</i> , hoop, stapel	<i>getalsmaat</i> voor hout, riet, koren etc.; meest 100 tot 104 bossen of schoven; ook onderscheiden: <i>dikke</i> of <i>grote vim</i> (145 bos/schoof) = $1\frac{1}{2}$ ( <i>dunne</i> of <i>kleine</i> ) <i>vim</i> (104 bos/schoof)
vinger	zowel in betekenis van <i>vingerlengte</i> als <i>vingerbreedte</i> ; in het laatste geval gelijk aan $\frac{1}{4}$ palm
voeder, voer = karrevracht; <i>voeder(vat)</i> , wijnmaat, is waarschijnlijk ontleend aan Duits <i>Fuder</i> (cf. fr. <i>foudre</i> ), dat ierspronkelijk eenzelfde betekenis had	1) gew, speciaal voor lood: 6 schippond, ca 90 kg 2) <i>kubieke maat</i> , vooral voor hooi: b.v. te Amsterdam: 16.8 m <sup>3</sup> 3) <i>getalsmaat</i> voor hout in Deventer: 104 bos (elders: <i>vim</i> ) of 1011 stuks (duizendhout) 4) <i>vlm</i> : meest omvaste aanduiding voor hoeveelheid hooiland die een voer hooi opbracht; op enkele plaats echter tot vaste maat geworden: te Elburgt (Meent): 0.14 ha 5) <i>inh maat nw</i> : <i>voeder(vat)</i> , grootste wijnvat en maat, meest gerekend op 4 okshoofd, 6 aam; Amsterdamse voeder/vat: 921.6 l in 19e eeuw hield men een voeder Mozelwijn op ca 875 l
voerling	zie <b>vooring</b>
voet natuurmaat: lengte van de menelijke voet, of lengte plus breedte van en voet	<i>lm</i> : a) overal bekende lengtemaat, onderdeel van roede; bevat meest 10 of 12 duim en op enige plaatsen (o.a. A'dam, Breda, Haarlem) 11 duim; te Heerenveen 13 duim; vaak twee of meer voeten, voor verschillende doeleinden, in gebruik; hier te lande liepen de voeten uiteen 26.8 cm (Utrechtse stadsvoet) tot 32.6 cm (Friese koningsvoet)

	<p>b) landmetersvoet of geometrische voet: de decimale voet (1/10 roede, 10 duim) die door landmeters werd gebruikt; b.v. bij Rijnlandse roede: 37.67 cm</p> <p>c) thans nog in internationale luchtvaart: Engelse voet = 30.48 cm</p>
<p><b>voorling</b> m.ned. vor(e)linc, een (ploeg) voor lang</p>	<p>1) <i>lm</i>: 55 tot 60 roeden; zie ook <b>hoeve</b></p> <p>2) <i>vlm</i>: op enige plaatsen in Groningen (Baflo, Brede, Pieterburen): 1/10 juk, 30 ☒ roeden</p>
<p><b>vrech(te)</b></p>	<p><i>vlm</i> in Midden-Limburg, synoniem met <i>zille</i>: ¼ bunder</p>

<p><b>waag, wage</b> afgeleid van werkwoord <i>wegen</i></p>	<p><i>gew</i>: m.ned.: algemeen 180 pond; later van 144 pond; vooral in gebruik voor steenkool (o.a. Breda, Culemborg)</p>
<p><b>wand, want</b> mogelijk eenzelfde betekenis als <b>dagwant</b> (zie aldaar)</p>	<p><i>vlm</i> in Noord-Holland: 6½ snees, 130 ☒ roede</p>
<p><b>wicht</b></p>	<p><i>gew</i>: Noord-Holland, Urk: vroeger meest 80 pond; thans nog bij vissers in gebruik als aanduiding voor 100 pond (<i>wichien</i>)</p>
<p><b>wichtje</b></p>	<p><i>gew</i>: na 1820 in Nederlands Metriek Stelsel: 1 g</p>
<p><b>wisse</b> m.ned. <i>wisse</i>, wilgenteen, strop; vandaar de hoeveelheid (brand)hout die daarmee bijeengehouden werd</p>	<p><i>kubieke maat</i> voor brandhoutin Nederlands Metriek Stelsel: 1 m<sup>3</sup> zie ook: <b>stère</b></p>

<p><b>zak</b></p>	<p><i>inh maat drw</i>: vooral graanmaat, maar ook kalk- en zoutmaat <i>graanmaat</i>: 2, 3 of 4 schel/schepel; Zeeuwse zak (77.8 l) was verdeeld in 8 achel (<i>achel</i> is hier: 1/8 zak); te Dordrecht een <i>smalzak</i> (= kleine zak) van 3 schepel naast een <i>zak / vat</i> van 4 schepel <i>zoutmaat</i>: vaak ½ vat / ton, 2 achel</p>
<p><b>zeve(n), seve(n)</b> mogelijk een betekenisverschuiving van gebruiksvoorwerp zeef naar maat (cf. Engels <i>sieve</i>: ook maatnaam)</p>	<p><i>inh maat drw</i> in Zeeland: speciaal voor graan en meel: blijktens een 14e eeuwse opgave bestond er eerijsds een belangrijk verschil tussen een zeven 'Bewesterschelt' en 'Beoosterschelt': het eerste nog geen 1/5 Dords hoed, het tweede bijna 1/8 Dords hoed; later veelal gerekend op 1/8 hoed; te Dordrecht: synoniem met vat, 1/8 hoed</p>
<p><b>zil(le), sil(le)</b> mogelijk verband houdend met een woord voor ploeg (cf. Oudsaksisch <i>syl, sul</i>, ploeg) en dan eenzelfde betekenis als <i>dagwant</i></p>	<p><i>vlm</i> in Noord-Brabant en Limburg: 2 lopen, ¼ bunder</p>
<p><b>zwad, zwat</b> m.ned. <i>zwade</i>, strook land</p>	<p><i>vlm</i> in Noord-Holland: 1/6 deimt</p>
<p><b>zwademaat, zwademeet</b> uit <i>zwade</i> + <i>mad</i> = weiland</p>	<p><i>vlm</i>. oudtijds in gebruik in Gooiland, speciaal voor weiland: minstens zo groot als een morgen</p>
<p><b>zwil, swil</b> = veenhoop</p>	<p><i>turfmaat</i> o.a. te Groningen: ½ dagwerk, ca 5000 turven</p>
<p><b>zwijs</b></p>	<p><i>inh maat drw</i>: graanmaat te Sluis: 3/50 A'dams last = 180.6 l</p>

## Nederlands Metriek Stelsel (1820-1870)

Het 'Nederlandsch Metriek Stelsel' was een verzameling Nederlandse benamingen voor de in 1820 bij Wet ingevoerde metrieke maten en gewichten. De bepaling 'Nederlandsch' diende om verwarring met vóór-metrieke maten en gewichten die met dezelfde termen werden aangeduid, te voorkomen. In de praktijk werd deze bepaling evenwel vaak weggelaten. Bij de vervanging van de Nederlandse benamingen door de internationale metrieke terminologie in 1870 bleven enige termen nog officieel als synoniem gelden, tot ook daaraan een eind werd gemaakt met de IJkwet van 1937. Een klein aantal Nederlandse maatnamen heeft zich tot nu toe in het spraakgebruik gehandhaafd, zoals *ons*, *pond* (thans in de betekenis van 500 g), *bunder* en *mud*. Het Nederlands Metriek Stelsel zag er als volgt uit:

### *gewichten:*

Nederlandsch(e) pond	=	1	kg
„ ons	=	100	g
„ lood	=	10	g
„ wichtje	=	1	g
„ korrel	=	0.1	g

### *lengtematen:*

„ mijl	=	1	km
„ roede	=	10	m
„ el	=	1	m
„ palm	=	1	dm
„ duim	=	1	cm
„ streep	=	1	mm

### *vlaktematen:*

„ bunder	=	1	hectare
„ (vierkante) roede	=	1	are
„ (vierkante) el	=	1	centiare

### *inhoudsmaten:*

„ mud	=	100	l (droge waar)
„ vat	=	100	l (natte waar)
„ schepel	=	10	l (droge waar)
„ kop	=	1	l (droge waar)
„ kan	=	1	l (natte waar)
„ maatje	=	1	dl
„ vingerhoed	=	1	cl

### *kubieke maat:*

„ wisse	=	1	m <sup>3</sup>
---------	---	---	----------------